

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ АУДІЮВАННЯ
НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВНЗ МВС УКРАЇНИ**

Сьогодні процес навчання іноземної мови і культури стає найактуальнішою проблемою науковців у сфері методики викладання іноземних мов. Аудіювання як вид мовленнєвої діяльності сприяє не тільки оволодінню відповідним мовним матеріалом, але й засвоєнню позамовної інформації, зокрема культурологічної, необхідної для адекватного спілкування і взаєморозуміння, оскільки це неможливо без принципової тотожності основних відомостей комунікантів про навколишню дійсність. Такий підхід стимулює інтерес курсантів і студентів і до навчання іноземної мови, і до майбутньої професії.

Ключові слова: іноземна мова, культура, аудіювання, культурологічний, курсант, студент.

Сегодня процесс изучения иностранного языка и культуры является актуальной проблемой ученых в сфере методики обучения иностранному языку. Аудирование как вид речевой деятельности содействует не только овладению соответствующим языковым материалом, но и усвоению внеязыковой информации, в частности культурологической, необходимой для адекватного общения и взаимопонимания, потому что это невозможно без принципиального тождества основных сведений коммуникантов об окружающей действительности. Такой подход стимулирует интерес курсантов и студентов и к иностранному языку, и к будущей профессии.

Ключевые слова: иностранный язык, культура, аудирование, культурологический, курсант, студент.

The process of learning a foreign language and culture is a very urgent problem of the scientists in the sphere of the methods of teaching a foreign language today. Auditing as a type of speech activity provides not only acquiring certain language material, but also mastering non-language information, particularly culturological one, which is necessary for adequate communication and mutual understanding, because it is impossible without the principal identity of the main knowledge of the communicators about the environment. Such an approach stimulates the interest of cadets and students both in a foreign language and their future speciality.

Key words: foreign language, culture, auditing, culturological, cadet, student.

За останні роки вища освіта зазнала значних змін. Вона стала елементом загальної культури людини, а особиста культура фахівця стає одним із важливих компонентів професійної освіти. Розвиток міжнародних зв'язків у різних сферах життя суспільства – політичній, економічній, соціальній, культурній тощо – зумовлює послідовну орієнтацію сучасної методики навчання іноземної мови на реальні умови комунікації. Соціальне і культурне значення іноземної мови важко переоцінити, особливо у цей історичний період соціально-економічної і політичної розбудови нашої держави і визначення та стабілізації її місця й ролі на міжнародній арені. Все це зумовило переосмислення ролі інозем-

ної мови як важливого і необхідного засобу міжкультурного спілкування. Тому іноземна мова дедалі активніше набуває статусу соціально-економічного і політичного механізму порозуміння між різними представниками світової спільноти у різноманітних сферах її життєдіяльності [1: 47]. Прагнення до комунікативної компетенції як кінцевого результату навчання іноземної мови передбачає не тільки володіння відповідною іншомовною технікою, тобто мовну компетенцію студентів і курсантів, але й засвоєння величезної позамовної інформації, необхідної для адекватного спілкування та взаєморозуміння. Це вимагає врахування культурологічного потенціалу іноземної мови, тобто збагачення майбутнього фахівця відомостями про культуру, засвоєння ним загальнолюдських та національних цінностей, формування у нього власної культурної самосвідомості, ставлення до інших культур тощо. Теоретична та практична діяльність випускників ВНЗ повинна бути наповнена культурологічним змістом, у них має формуватися загальна культура, тому що вона є людським способом життя, однією з форм самовираження фахівця та розвитку його здібностей. Особистість повинна бути залучена до системи соціально-культурного просвітництва і вільної творчості, результатом чого стають цінності культури, оновлене культурне середовище і нові, соціально значущі якості людей [2: 353].

Питаннями забезпечення культурологічної спрямованості професійної підготовки майбутнього фахівця займалися такі науковці, як С. Белозерцева, Е. Бондаревська, І. Колеснікова, В. Краєвський, С. Крюкова, Л. Разбегаєва, В. Серікова, І. Якиманська; інтеграцію компонентів культури у процес навчання іноземних мов зробили М. Байрам, Н. Брукс, В. Костомаров, Г. Томахін, А. Холідей; питання лінгвокраїнознавства висвітлені в роботах Є. Верещагіна, Є. Кубрякової, В. Маслової та інших.

Проте лінгвокраїнознавчий і культурологічний аспекти, що передбачають засвоєння культурологічних знань і вмінь, залишаються важливою проблемою науково-методичного пошуку в галузі навчання іноземних мов, зокрема використання аудіювання для розвитку комунікативної та соціокультурної компетенції у студентів і курсантів.

Мова забезпечує спільне буття людей, а буття, яке можна зрозуміти, називається мовою [3: 14]. Історичний досвід буття людини і нації відтворюється в культурі, яка виражає дух історії та сучасності. Входженням у культурний діалог особистість формує себе як культурну систему, зорієнтовану на міжкультурне спілкування. Набуття індивідом статусу культурно суверенної особистості, визрілої до діалогу з іншими ідентичностями, вивершує особу до “постійно відновлювальної роботи духу” (Гумбольдт). Завдяки духовній силі людина здійснює “акт духу” – творить культуру [4: 7]. Наголошуючи на духовних пріоритетах у культурній діяльності людини, С. Гатальська вважає, що культура – це вся сфера буття людини, що ініціюється й спрямовується духом, й орієнтована (усвідомлено чи несвідомо) тільки на творче, морально повноцінне, духовно наповнене життя [5: 89-90]. Культура і мова є взаємопов’язані, і мова використовується як основний засіб, через який виражається культура.

Навчання іноземної мови – це не просто оволодіння академічною дисципліною, але й оволодіння нею як засобом комунікації. Комунікація в реальній і заданій ситуації ніколи не буває поза контекстом, а оскільки культура – частина контексту, комунікація не буває поза культурою. Сьогодні все більше визнають, що навчання іноземної мови і вивчення культури не можна розділити. Тому ті, хто вивчають іноземну мову, повинні знати і свою власну культуру, і, що є важливіше, культуру інших народів. Інак-

ше вони будуть тлумачити повідомлення іноземною мовою, основується лише на своїй культурі, не беручи до уваги те, що інформація має інше культурне підґрунтя. Розуміння іншої культури допоможе курсантам і студентам використовувати слова і вирази іноземної мови більш уміло та автентично, розуміти рівні мови та відповідно вживати їх у різних ситуаціях, поводитися природно з представниками іншої культури, пізнаючи та приймаючи їх різну реакцію, допомагати носіям інших мов почувати себе комфортно і впевнено в своїй культурі.

Однією з цілей навчання іноземної мови у ВНЗ системи МВС України є формування курсантів і студентів як культурних посередників у ситуаціях міжкультурного спілкування, як суб'єктів діалогу культур. У цьому плані аудіювання як вид мовленнєвої діяльності має значний культурологічний потенціал.

Аудіювання відіграє в реальному спілкуванні велику роль. Значну частину інформації людина отримує через слуховий канал під час особистого контакту з людьми, що її оточують, у результаті взаємодії на неї засобів масової інформації: радіо, телебачення, кіно, Інтернету тощо.

Процес слухання передбачає два рівні діяльності: рівень розпізнавання (звуків, слів, словосполучень, граматичних структур тощо), на якому студенти не запам'ятовують повідомлення, а розуміють його, та рівень відбору, коли вони можуть виділити із повідомлення ті факти, які або є основним змістом, або спричиняють у них найбільший інтерес.

Послідовне і систематичне тренування, що передбачає розвиток навичок аудіювання, може бути успішно здійснене лише при наявності відповідного матеріалу. Зрозуміло, що ця діяльність може спочатку реалізуватися в межах лише коротких повідомлень. Викладач сам відбирає, обробляє та розподіляє за ступенем збільшення складності матеріал для тренувальних вправ з аудіювання. З цілями реалізації культурологічних можливостей іноземної мови та розвитку навичок, що сприяють розуміння усного мовлення, на заняттях з англійської мови курсантам і студентам, наприклад, дається можливість прослухати короткі повідомлення, що відображають різні аспекти правової системи США: визначні представники правової класичної школи, деякі факти з історії судової системи США, громадська думка про суди в США, жінки-юристи та жінки-поліцейські в США, насильство і телебачення, федеральні правоохоронні органи США, пограбування за допомогою рептилій, підлітки та в'язниці, деякі курйозні закони, що ще збереглися в певних штатах Америки тощо. Ці повідомлення не є довгими, тому що вони, з одного боку, містять значну частину професійно орієнтованої лексики, яка є ще новою для курсантів і студентів, а з іншого, як показує практика, вони не мають достатнього досвіду з аудіювання, тому сприйняття усного мовлення практично завжди викликає в них певні труднощі. Крім того, на цей вид діяльності відводиться незначна частина практичного заняття, оскільки він є допоміжним на занятті, хоча і дуже важливим. Наведемо приклад такого повідомлення:

FEMALE LAWYERS IN THE USA

In 1971, just 3 percent of all lawyers were female. By 1980, the percentage of women lawyers had increased to 8 percent, and by 1998, 28.5 percent of all (non-government) lawyers were women. Moreover, 43.5 percent of all law degrees conferred in 1996 went to women. Despite those increases and the fact that women hold some of the nation's top legal jobs (including two US Supreme Court Justices) women still face bias in the legal profession. According to

a report by the American Bar Association, only 13 percent of law firm partners in 2011 were women, although women made up 39 percent of associate lawyers. The report also noted that female corporate lawyers generally were paid less than their male counterparts.

У процесі аудіювання важливо дотримуватися певних правил. Бажано, щоб студенти мали можливість слухати різні голоси та різну вимову. Важливо не тільки те, що говорять, але й як це робиться. Академік Д.С. Ліхачов говорив, що якщо ви хочете дізнатися про характер людини, його розум, наскільки вона вихована, кращий спосіб – прислуховуватися до того, як він говорить. Тому на кожному занятті повідомлення готує інший курсант чи студент. Не варто використовувати переклад, тому що пізніше, отримуючи повідомлення, курсанти чи студенти будуть намагатися його перекладати рідною мовою, що, звичайно, порушить цілісність сприйняття. Часом, якщо в повідомленні зустрічається декілька незнайомих слів, важливих для розуміння основного змісту, можна їх записати на дошці та пояснити їх значення англійською мовою. Також суттєво, щоб в групі була створена комунікативна ситуація, під час якої курсанти і студенти підтверджують своє розуміння шляхом словесної реакції. В умовах реальної комунікації мовець і слухач є рівноправними активними учасниками акту спілкування: слова мовця завжди звернені до того, хто слухає, і передбачають з його боку ту чи іншу реакцію. Виходячи з цього, взаємний вплив мовця і слухача може бути представлений не тільки як процес передачі думок, але й як процес викликання відповідних думок у слухача. Відповідно, аудіювання варто розглядати не тільки як процес сприйняття, пізнання і розуміння думок і почуттів мовця, але й як етап спонтанної підготовки у внутрішньому мовленні відповідної реакції на те, що слухач почув. З цією метою курсант чи студент, який готує повідомлення, повинен скласти до нього кілька запитань. Бажано, не менше п'яти, щоб, в основному, запитання були спеціальними, а також, щоб вони давали можливість порівнювати той чи інший факт, той чи інший аспект, що розглядається, яким чином це відбувається в Україні або в якійсь іншій країні, наприклад, Великобританії. Як бачимо, процес навчання аудіювання проходить у тісному зв'язку з мовленням, яке виступає в аспекті, що нас цікавить, засобом контролю розуміння мовлення на слух.

На нашу думку, такий підхід до розвитку іншомовної мовленнєвої діяльності дає можливість не тільки розвивати певні навички, але й знайомитися з різними аспектами життя людей в іншій країні, їх звичаями, традиціями, культурою тощо.

Звичайно, розвиток навичок аудіювання повинен бути пов'язаний з розвитком навичок інших видів мовленнєвої діяльності. Тому один і той же матеріал, у цьому випадку той, що стосується розвитку соціокультурної компетенції, доцільно використовувати для слухання, усного мовлення, читання та письма. Соціокультурна компетенція містить певні компоненти: лінгвокраїнознавчий, соціолінгвістичний, соціально-психологічний та культурологічний, що сприяють набуванню культурологічних, соціально-психологічних і лінгвокраїнознавчих знань, а також розвиткові умінь і навичок їх використовувати для здійснення міжкультурної комунікації.

Вправи повинні задовольняти такі рівні розвитку навичок: розпізнавання моделі, розпізнавання та відбір без запам'ятовування, тобто прослуховування повідомлення без додаткових видів завдань; розпізнавання, відбір з короткочасним запам'ятовуванням, тобто

дається установка на виконання певний завдань; розпізнавання та відбір з довгочасним запам'ятовуванням. Цілком зрозуміло, що тренувальні вправи містять найчастіше вживані в такому контексті слова та словосполучення, інакше це призведе лише до втрати часу та буде суттєвою перешкодою для здійснення процесу аудіювання.

Вправи, призначені для розвитку навичок аудіювання, складаються із врахуванням особливостей і своєрідності усного мовлення в реальних умовах спілкування. Викладачі, курсанти та студенти повинні розуміти, що розвиток навичок аудіювання передбачає постійне довготривале тренування на матеріалі, що поступово ускладнюється. По мірі оволодіння мовним матеріалом процес аудіювання стає легшим. Навички аудіювання, що постійно розвиваються, забезпечують курсантам і студентам володіння таким видом мовленнєвої діяльності, яка реалізуються за межами аудиторії, мається на увазі спілкування з носіями іноземної мови в реальних ситуаціях.

Таким чином, сьогодні процес навчання іноземної мови і культури стає найактуальнішою проблемою науковців у сфері методики викладання іноземних мов. Аудіювання як вид мовленнєвої діяльності сприяє не тільки оволодінню відповідним мовним матеріалом, але й засвоєнню значного об'єму позамовної інформації, необхідної для адекватного спілкування і взаєморозуміння, оскільки це неможливо без принципової тотожності основних відомостей комунікантів про навколишню дійсність. Такий підхід стимулює інтерес курсантів і студентів і до навчання іноземної мови, і до майбутньої професії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кулаєць М.М. Іноземна мова як важливий засіб міжнародного спілкування / М.М. Кулаєць // Проблеми освіти. – 2010. – № 62. – С. 47-49.
2. Зеленська О.П. Культурологічний потенціал професійної підготовки курсантів вищих навчальних закладів МВС України / О.П. Зеленська // Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання. – К.: Гнозис, 2013. – Вип. 29. – Т. – II. – Додаток 1. – С. 352-358.
3. Гадамер Ганс-Георг. Герменевтика і поетика / Ганс-Георг Гадамер // К.: Юніверс, 2001. – 288 с.
4. Жулинський М.Г. Мова і культурна ідентичність / М.Г. Жулинський // Мова і культура. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. – Вип. II. – Т. I (113). – С. 7-9.
5. Гатальська С.М. Філософія культури / С.М. Гатальська // К.: Либідь, 2005. – 328 с.